

Asia: VN/7050/2023

Luonnos valtakunnalliseksi nuorisotyön ja -politiikan ohjelmaksi (VANUPO) 2024-2027

Lausunnonantajan lausunto

Hallituksen nuorisopoliittiset tavoitteet ja toimenpiteet; Kori 1: Jokaiselle nuorelle polku eteenpäin

Osaamiskeskus Kentauri on 2020-2024 toiminut nuorisoalan osaamiskeskus, jonka painopiste oli nuorisoalalla toimivien järjestöjen tilannekuva ja vaikuttavuus. Kentaurin tehtävänä on ollut kehittää ja edistää nuorisoalan ja järjestöjen osaamista, asiantuntijuutta ja tiedonkulkua. Kentaurin muodostavat Humanistinen ammattikorkeakoulu Humak, Opintokeskus Sivis, Suomen Partiolaiset sekä Nuorten yrittäjyys ja talous NYT (ent. Talous ja nuoret TAT).

Tavoite 2: Jokaisella nuorella on pääsy mieluisaan harrastukseen matalalla kynnyksellä

Matalan kynnyksen harrastustoiminnan järjestämisen mahdollistaminen myös tulevaisuudessa on mielestämme tärkeä asia. Kuitenkin myös kansalaisjärjestöt, erityisesti nuorisoalan toimijat/järjestöt järjestävät nuorille merkittävän määrän harrastustoimintaa. Eri tutkimuksien mukaan nuorista 50–80 % osallistuu vuosittain jonkun järjestön järjestämään vapaa-ajan toimintaan. Nuorten kiinnostus vapaaehtoistoimintaan on kasvanut (Kansalaisareenan, Siviksen ja Kirkkohallituksen selvitys 2021). Harrastus- ja järjestötoiminnan sekä vapaan sivistystyön omaehtoisen opiskelun kautta syntyy myös merkittävästi osaamista, jota nuoret voivat hyödyntää opiskelussa ja työelämässä. Näiden asioiden pitää näkyä Valtion nuorisopoliittinen ohjelmassa Vanupossa nykyistä paremmin.

Nuorten harrastaminen nähdään Vanupo-luonnoksessa sosiaalisten ongelmien ratkaisemisena, ei itsearvioisena hyvän elämän elementtinä. On syytä myös ottaa huomioon, että vapaaehtoisuuteen perustuvaa harrastamista ei voida välineellistää kuntouttavaksi tai sosiaalisia ongelmia ratkaisevaksi toiminnaksi. Vapaaehtoisuuteen perustuvasta harrastustoiminnasta muodostuva osallisuuden kokemus, oppiminen ja kasvu kansalaisuuteen syntyy yleensä kiinnostavan harrastamisen välillisenä seurauksena. Valjastettaessa harrastustoiminta ongelmien ratkaisuun on riskinä, että tämä menetetään.

Jo syntyneitä rakenteita nuorisojärjestötoiminnassa ja harrastustoiminnassa tulee mieluummin kehittää eteenpäin, sillä ne jo nyt tavoittavat suurimman osan nuorten ikäluokasta, perheiden sosioekonomisesta asemasta riippumatta.

Ehdotamme toimenpiteisiin lisättäväksi: Turvataan nuorisoalan järjestöjen perusrahoitus ja toimintaedellytykset ja sen mahdollistama edullinen harrastustoiminta lapsille ja nuorille. Kansalaisjärjestöt toteuttavat myös osan kuntien rahoittamasta harrastustoiminnasta, joten järjestöjen rooli nuorten hyvinvoinnissa harrastustoiminnan avulla on merkittävä.

Hallituksen nuorisopoliittiset tavoitteet ja toimenpiteet; Kori 2: Monipuolista tietoa ja välineitä nuorten mielen hyvinvoinnin tukemiseen

Tavoite 4: Nuorella on pääsy oikea-aikaisiin ja laadukkaisiin mielenterveyspalveluihin

Nuorten mielenterveyden parantamiseen on listattu hyviä toimenpiteitä. Nuorten mielen hyvinvoinnista voisi kuitenkin koota tietoa myös järjestöiltä, kuten MLL:n, MIELI ry:n, Nuorten mielenterveysseura Yeesin ja Nyyti ry:n palveluista, Lasten ja nuorten puhelimen ja chatin yhteydenotoista tai Sekasin-chatin yhteydenottotilastoista. Tieto voisi täydentää nyt käytettävää tietoa erilaisista kyselyistä (esim. Kouluterveyskysely).

Nuorten mielenterveyden kysymyksissä on edettävä nuoren lähtökohdista. Yksinäiselle, kiusatulle tai muuten haavoittuvassa olevalle henkilölle harrastustoimintaa ei voida tarjota välineellisenä ratkaisuna ongelmiin. Lisätietoa nuorten yksinäisyydestä ja harrastustoiminnasta Osaamiskeskus Kentaurin julkaisusta Yksin, yhdessä, yhteisössä – järjestö- ja harrastustoiminta nuorten voimavarana. Erityisesti Eeva Sinisalo-Juha: Nuoren kasvu yksinäisyyden varjossa.

<https://www.humak.fi/wp-content/uploads/2023/03/yksin-yhdessa-yhteisossa-osaamiskeskus-kentauri-humak-1.pdf>

Ehdotamme lisäykseksi: Tietoa nuorten hyvinvoinnista täydennetään myös järjestöjen toiminnastaan kokoamalla tiedolla.

Hallituksen nuorisopoliittiset tavoitteet ja toimenpiteet; Kori 3: Nuorten hyvinvointia tuetaan osallisuutta, yhteisöllisyyttä ja turvallisuutta vahvistamalla

Tavoite 8: Yhteisöllisyyttä, yhdenvertaisuutta ja resilienssiä nuorten elämässä tuetaan

Yhdenvertainen osallistuminen harrastustoimintaan, jossa yhteisöllisyyttä syntyy, pitää turvata kaikille, myös vähemmistöihin kuuluville nuorille. Osaamiskeskus Kentaurissa Humanistisen ammattikorkeakoulun tutkijat ovat selvittäneet, että kansalaisjärjestöharrastuksiin osallistumisessa vähemmistöt kokevat harrastustoiminnassa muita enemmän syrjintää, kiusaamista ja epäasiallista kohtelua. Näin heidän kohdallaan mahdollisuudet ja harrastustoiminnan hyvät vaikutukset nuoren elämään kapenevat ja heikkenevät. Kansalaisyhteiskunnan informaaleissa ja nonformaaleissa toimintaympäristöissä kasvetaan osallisuuteen, aktiiviseen kansalaisuuteen ja toimijuuteen. Nuorten osallistumis- ja vaikuttamismahdollisuuksissa kannattaa hyödyntää ja vahvistaa näitä olemassa olevia rakenteita.

Lisätietoa Osaamiskeskus Kentaurin julkaisusta Yksin, yhdessä, yhteisössä – järjestö- ja harrastustoiminta nuorten voimavarana. Erityisesti Pekka Kaunismaa: Eriarvoisuus ja nuorten osallistuminen järjestöihin. <https://www.humak.fi/wp-content/uploads/2023/03/yksin-yhdessa-yhteisossa-osaamiskeskus-kentauri-humak-1.pdf>

Ehdotamme toimenpiteisiin kirjattavaksi: Mahdollistetaan kaikille nuorille, myös vähemmistöryhmiin kuuluville, yhdenvertainen mahdollisuus osallistua yhteisöllisyyttä vahvistavaan harrastustoimintaan poistamalla osallistumisen esteitä ylläpitäviä rakenteita.

Nuorisotyön ja –toiminnan tukemisen linjaukset

Kunnan rahoittaman perusnuorisotyön toteuttaja voi olla muukin taho kuin kunta itse. Esimerkiksi järjestöt voivat olla kunnassa vastuullisia nuorisotyön järjestäjiä. Tämän pitäisi mielestämme näkyä paremmin nuorisotyön ja -toiminnan tukemisen linjauksissa.

Perusnuorisotyön käsitteellä pilkotaan suomalaisen nuorisotyön kenttää turhaan. Suomalaisen nuorisotyön juuret ovat kansalaistoiminnassa, ja järjestöt toteuttavat edelleen merkittävän osan nuorisotyöstä, sekä ammatillisten että vapaaehtoisten toimijoiden voimin. Kansalaisyhteiskunnan resurssien ja toimintakäytäntöjen takaaminen eri toimintaympäristöissä ja osaamisen vahvistaminen varmistavat kansalaisjärjestöjen tekemän nuorisotyön jatkuvuuden.

Ehdotamme kirjattavaksi: Nuorisoalan järjestöjen ja paikallisyhdistysten toiminnan tukeminen tukee yhteistyötä kunnallisen nuorisotyön kanssa.

Painopisteet nuorisoalan valtakunnallisten osaamiskeskusten valtionapukelpoisuuden hyväksymiselle

Osaamiskeskuksille Vanupossa asetetut painopisteet ovat hyvin väljät. Osaamiskeskustehtävät painottuvat Vanupossa menetelmien kehittämiseen ja tutkittuun tietoon. Kentaurin kokemusten mukaan menetelmiä paljon keskeisempää on kehittämisyyhteistyö ja intensiivinen verkostoyhteistyö. Lisäksi Vanupossa jää epäselväksi, millä tavoin osaamiskeskustehtävät tarkemmalla tasolla asetetaan.

Osaamiskeskustoiminnan fokus tulee olla osaamiskeskuksille asetetuissa tavoitteissa ja valituissa toimenpiteissä. Yhteenliittymän jäsenillä täytyy olla osaamista ja intoa kehittää osaamiskeskuksen teemoja. Osaamiskeskuksen tulee tuottaa erityistä lisäarvoa organisaation mahdollisesti muutenkin toteuttaman (kehittämis)toiminnan lisäksi ja fokusoida ja organisoida työ osaamiskeskustavoitteiden toteuttamiseksi. Osaamiskeskusten yhteistyötä keskenään kannattaa tehostaa paljon ja lähes päällekkäistä työtä eri kohderyhmille välttää.

Tiedontuotannon tehostaminen ja tiedolla johtaminen on selvästi tulevaisuudessa myös nuorisotyön asia. Nuorten itsensä kannalta on tärkeää tarjota vain niitä palvelua ja sellaista toimintaa, jonka tiedetään olevan nuorille mielekäästä ja vaikuttavaa. Vaikutuksien arvioinnin osaamista on siksi tuettava nuorisotyössä vahvasti. Toiminnasta kerätyn palautteen ja saadun tiedon pohjalta nuorisotyötä on helpompi johtaa nopeasti muuttuvassa maailmassa. Siksi myös ennakoititaidot nuorisotyön johtajille ovat erittäin tärkeitä ja niitä taitoja täytyy parantaa.

On tärkeää, että nuorisoalan järjestöjen tekemä työ tulee näkyväksi myös nuorisotilastot.fi-palvelussa, jota hyödynnetään käytännön nuorisotyössä ja päätöksenteon tukena. Kunnallisesta nuorisotyön tietopohjan vahvistamisesta hyödynnettävän NuoDon rinnalla on tärkeää kehittää tiedolla johtamista ja tietopohjan vahvistamista myös nuorisoalan järjestöissä, hyödyntäen OKM:n rahoituksella kehitettyä Järjestintä.

Nuorisotyössä on käytössä eri toimijoilla erilaisia hyväksi havaittuja menetelmiä. Kuitenkin nuoren kannalta olisi parempi, jos useampi toimija tarjoaisi laajemmin nuoren elämäntilanteeseen tarvitsemää tukea. Vertailu- ja yhteiskehittäminen voivat tuoda nuorisotyöntekijöiden arkeen uusia oivalluksia nuorten tavoittamiseen, ohjaukseen ja tukeen. Erilaisia malleja ja menetelmiä on kehitetty osaamiskeskusten lisäksi erilaisissa hankkeissa valtavia määriä. Uusien menetelmien luomisen sijaan on suuri tarve olemassa olevien käyttämisen koordinoimiselle, juurruttamiselle ja jalkauttamiselle.

Nuorisoalan osaamiskeskuksien rakenteessa ja valittavissa kohderyhmissä pitää huomioida nuorisotyötä tekevät tahot laajasti ja myös niiden erityispiirteet. Esimerkiksi järjestöillä on oma autonomiansa toiminnassa ja itseisarvo kansalaistoiminnassa. Järjestöissä toimii myös paljon vapaaehtoisia, joiden toiminnan kehittäminen osaamiskeskuksissa olisi hyvä ottaa huomioon. Ehdotamme, että nuorisojärjestöt huomioidaan osaamiskeskuksien kehittämistyön kohderyhmänä.

Suomen kansalliset tavoitteet nuorisoalan eurooppalaiselle ja kansainväliselle toiminnalle

-

Muita näkemyksiä ohjelmasta

Vanupo-luonnoksessa nuorisotyön painopiste viedään korjaavan nuorisotyön suuntaan. Olemme vastikään toteuttaneet Osaamiskeskus Kentaurissa nuorisojärjestöjen johdolle suunnatun eDelfoi-paneelin, jossa useimmat vastaajat kokivat, että painopiste on menossa tulevaisuudessa korjaavampaan suuntaan, eikä tämä kehitys ole järjestöjen mielestä toivottava.

Nuorisoalan järjestöissä tehdään ennaltaehkäisevää työtä paljon vapaaehtoisvoimin, eikä nämä vapaaehtoiset välttämättä halua tai heillä ei ole osaamista tehdä entistä kohdennetumpaa ja korjaavampaa vapaaehtoistyötä. Kun julkinen sektori palveluineen heikkenee, myös vapaaehtoiset kohtaavat entistä enemmän tilanteita, jossa normaalisti on toiminut ns. alan koulutettu ammattilainen. Kuinka moni sitoutuu vapaaehtoistyöhön, jos siitä tulee "liian vaikeaa"? Vapaehtoistyö Suomessa -kyselyssä viimeksi oli yllättävän suuri vastaajaryhmä, joka haluaisi tulevaisuudessa tehdä vapaaehtoistyötä jopa enemmän kuin nyt, mutta myös uskotaan, että oma osaaminen ei riitä. Vastaajat olivat usein aika nuoria, joten tämä koskee erityisen läheisesti nuorisoalan järjestöjä. Tätä sopii miettiä myös järjestöjen riippumattomuuden ja itsenäisyyden näkökulmasta. Jos kaikki toiminta on ammattilaisvetoista, miten järjestöt enää eroavat esimerkiksi julkisesta sektorista?

Ennaltaehkäisevä työ tulisi määritellä ohjelmassa tarkemmin ja määritellä sen keinot ja toimenpiteet. Ennaltaehkäisevän työn merkityksen sanoittamiseen tulee kiinnittää huomiota ja kehittää vaikutusten arviointia. Järjestöjen tulee löytää tapoja tehdä tuloksia näkyväksi.

Miksi ennaltaehkäisevä toiminta on tärkeää? Koska kestävät ratkaisut mihin tahansa ongelmaan löytyvät ainoastaan ennaltaehkäisevistä toimista. Painopistettä pitää saada ennen pitkää edistävään ja ehkäisevään työhön. Mikään resurssi korjaavassa työssä ei tule riittämään, ellei pystytä ajoissa katkaisemaan kehityskulkuja, jotka johtavat ongelmien kasautumiseen sekä pahentumiseen. Nuorisoalan järjestöjen tulisi voida edistää tulevaisuudessa nuorten yhdenvertaisia mahdollisuuksia, osallisuutta ja kasvamista aktiiviseen kansalaisuuteen myös sellaisissa kohderyhmissä, jotka eivät ole erityisessä syrjäytymisvaarassa.

Yhteiskunnan kokonaisresilienssin näkökulmasta on tärkeää, että suuri määrä nuoristamme kasvaa aktiivisiksi kansalaisiksi, jotka osallistuvat yhteisen yhteiskuntamme kehittämiseen useilla eri sektoreilla. Tämän vuoksi tulevaisuudessa nuorisojärjestöjen on voitava toimia sekä vaikutusmahdollisuuksia, osallisuutta ja toimijuutta edistäen, että tarjoten tulevaisuuden rakennuspalikoita ura- ja tulevaisuusohjausta kehittäen. Nuorisoalan järjestöt tekevät kiinteää verkostoyhteistyötä hyvinvointialueillaan viranomaisien, koulujen/oppilaitosten ja muiden järjestöjen kanssa. Korjaava ja ennaltaehkäisevä työ eivät ole toistensa vastakohtia – molempia tarvitaan, mutta ilman ehkäisevää työtä ei onnistuta vähentämään korjaavaa työtä.

Omaheimo Raisa

Nuorisoalan osaamiskeskus Kentauri - Kentaurin muodostavat

Humanistinen ammattikorkeakoulu Humak, Opintokeskus Sivis, Suomen

Partiolaiset sekä Nuorten yrittäjyys ja talous NYT (ent. Talous ja nuoret TAT).